

85 DE ANI DE LA ANEXAREA BASARABIEI DE CĂTRE UNIUNEA SOVIETICĂ

85 YEARS SINCE THE ANNEXATION OF BESSARABIA BY THE SOVIET UNION

Valentin Burlacu,

dr. în istorie

Agenția pentru Știință și Memorie Militară

ORCID ID: 0000-0003-1620-9493

e-mail: burlacu.valentin59@yahoo.com

CZU:94[(478):(47+57)]'1940'

<https://doi.org/10.65870/cohorta.2025.1.05>

REZUMAT

Articolul analizează anexarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herței de către URSS, la 28 iunie 1940, ca rezultat direct al Pactului Ribbentrop-Molotov și al protocolului său adițional secret privind „sferele de influență” în Europa de Est. Sunt examinate pregătirile militare și diplomatice ale Uniunii Sovietice, consultările cu Germania și Italia, precum și mecanismul impunerii ultimatumurilor din 26-27 iunie 1940, pe fundalul izolării internaționale a României și al imposibilității sale de a recurge la rezistență armată. Studiul prezintă condițiile evacuării, ocuparea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herței, pierderile teritoriale și demografice, precum și primele măsuri de sovietizare și represiune. În planul memoriei istorice, sunt analizate interpretările ulterioare ale acestor evenimente, care confirmă caracterul lor de ocupație și nu de „eliberare”.

Cuvinte cheie: Pactul Ribbentrop-Molotov, protocol secret, ultimatum sovietic, anexarea Basarabiei, anexarea Bucovinei

ABSTRACT

The article analyzes the annexation of Bessarabia, Northern Bukovina, and the Herța region by the USSR on June 28, 1940, as a direct outcome of the Ribbentrop-Molotov Pact and its secret additional protocol concerning the “spheres of influence” in Eastern Europe. It examines the Soviet Union’s military and diplomatic preparations,

its consultations with Germany and Italy, and the mechanism by which the ultimatums of June 26-27, 1940 were imposed, against the background of Romania's international isolation and its inability to resort to armed resistance. The study outlines the conditions of evacuation, the occupation of the territories, the territorial and demographic losses, as well as the first measures of Sovietization and repression. From the perspective of historical memory, it discusses later interpretations of these events, which confirm their character as occupation rather than "liberation".

Keywords: Ribbentrop-Molotov Pact, secret protocol, Soviet ultimatum, annexation of Bessarabia, annexation of Bukovina.

Anexarea Basarabiei, a nordului Bucovinei și a Ținutului Herței de către Uniunea Sovietică, la 28 iunie 1940, a fost rezultatul direct al reconfigurării echilibrului de putere în Europa la sfârșitul anilor 1930. În urma acestor schimbări, Europa Centrală și de Sud-Est a ajuns sub controlul sau influența celor două mari puteri totalitare ale epocii – Germania și URSS.

Avizul savanților Academiei de Științe a Moldovei din 7 iulie 2010 *Cu privire la semnificația datei de 28 iunie 1940* oferă următoarea evaluare a situației:

Știința istorică a acceptat drept punct de plecare al acestor evenimente: *Tratatul de neagresiune sovieto-german și Protocolul adițional secret*, semnate la 23 august 1939 la Moscova de comisarul sovietic de externe, V[eaceslav] M[ihailovici] Molotov, și ministrul de externe al Germaniei, Ioachim von Ribbentrop. Înțelegerile confidențiale sovieto-naziste au jucat un rol fatal în destinul păcii mondiale: cele două forțe ireconciliabile până la acea dată – regimul comunist sovietic și cel nazist – și-au asumat statutul de arbitri ai păcii și și-au împărțit „sferele de interes” în Europa de Est¹.

În punctul 3 al protocolului adițional secret se preciza că „în ceea ce privește Europa de Sud-Est, partea sovietică insistă asupra interesului ei pentru Basarabia”, partea germană manifestând „o totală lipsă de interes față de aceste teritorii”. Recunoașterea „sferelor de interes” de către cele două puteri totalitare echivala cu acordarea unui „drept” de ocupație asupra unor țări întregi sau porțiuni din teritoriul unor țări. Pactul sovieto-german de neagresiune și protocolul adițional secret au deschis porțile celui de-al Doilea Război Mondial și au dus la ocuparea și dezmembrarea Poloniei, la anexarea țărilor baltice, precum și la o serie de amputări teritoriale din contul unor state suverane, precum Finlanda și România².

Pactul Ribbentrop-Molotov a făcut din România o victimă aproape sigură a binomului germano-sovietic. România s-a pomenit într-o situație internațională

¹ Avizul savanților „Cu privire la semnificația datei de 28 iunie 1940”, în *Akados*, nr. 3, 2010, p. 3.

² I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Universitas, Chișinău, 1991, p. 5.

de o gravitate fără precedent, pentru că: a) întreg sistemul de alianțe și acorduri pe care se sprijinea securitatea țării era practic anulat; b) Franța, izolată la rândul ei, era incapabilă să respecte obligațiile ce și le luase față de România prin garanțiile din aprilie 1939; c) prinsă între Germania și URSS, legate printr-un tratat pe multiple planuri, România nu mai avea nicio posibilitate de manevră diplomatică pentru a se putea ține în afara evenimentelor și a-și păstra integritatea teritorial-națională; d) Ungaria și Bulgaria, stimulate de împărțirea Cehoslovaciei, puneau deschis și presant chestiunea dezmembrării României; e) cele două mari puteri totalitare au decis sfărâmarea integrității teritoriale a României.

Posibilitățile de acțiune diplomatică ale României s-au restrâns brusc. Evenimentele internaționale recente încheiaseră, practic, procesul izolării țării pe plan extern. Pactul de neagresiune dintre Germania și Uniunea Sovietică a constituit un șoc pentru conducerea română, care își bazase politica externă pe antagonismul profund dintre nazism și comunism. Fără a cunoaște conținutul protocolului secret prin care Germania accepta interesul URSS pentru Basarabia, liderii români au înțeles că însăși existența tratatului pune sub semnul întrebării strategia lor politică, orientată spre echilibrul între cele două puteri³. La numai o săptămână după semnarea pactului sovieto-german, la 1 septembrie 1939, Germania a declanșat al Doilea Război Mondial, invadând Polonia dinspre vest. Pe 17 septembrie, URSS a atacat Polonia dinspre est, iar la 28 septembrie 1939 statul polonez a încetat să mai existe ca stat independent. Odată cu dispariția lui, s-au amplificat și amenințările directe la adresa României. Prăbușirea Poloniei a lipsit România de singurul potențial aliat împotriva unei agresiuni din est. Totodată, prin ocuparea Poloniei de către germani și sovietici, frontiera României cu URSS s-a extins de la 812 la 1.158 km, fapt care a sporit neliniștea cercurilor guvernamentale românești privind intențiile Kremlinului⁴.

Următorul eveniment care a demonstrat incapacitatea de reacție a aliaților occidentali a fost atacul URSS asupra Finlandei, declanșat la 30 noiembrie 1939. Singura măsură adoptată împotriva agresorului a fost excluderea, la 14 decembrie același an, a URSS din Societatea Națiunilor.

Primele semnale privind intenția guvernului sovietic de a redeschide „cazul Basarabiei” datează din noiembrie-decembrie 1939, când României i s-a sugerat ideea încheierii unui acord de ajutor reciproc cu Moscova, după modelul celor semnate cu statele baltice. Totuși, blocarea Armatei Roșii în războiul împotriva Finlandei a determinat abandonarea temporară a acestui scenariu⁵.

³ V. Burlacu, *Curs universitar la istoria contemporană a românilor, partea I. Volumul 1. România și Basarabia (1918-1940)*, Garamont-Studio, Chișinău, 2016, p. 287.

⁴ *Ibidem*, p. 290.

⁵ *Avizul savanților...*, p. 3.

Referindu-se la tratativele sovieto-baltice, reprezentantul Cominternului Boris Ștefanov afirma în articolul *Războiul imperialist și România*, publicat la 24 noiembrie 1939, că pentru „popoarele” din România nu exista o variantă mai bună decât „încheierea imediată a unui tratat de ajutor reciproc cu URSS după tipul tratatelor intervenite între URSS și țările baltice”⁶.

Pentru realizarea punctului 3 al protocolului adițional secret, statul sovietic a acționat pe mai multe direcții. Pe plan internațional, propaganda sovietică urmărea acreditarea ideii că România deține un teritoriu ce nu-i aparține. Rezistența excepțională a Finlandei în „războiul de iarnă” a amânat însă până în anul 1940 punerea în aplicare a prevederilor tratatului germano-sovietic. După încheierea războiului sovieto-finlandez, la 12 martie 1940, guvernul de la Moscova își recăpătase libertatea de acțiune și reveni asupra „chestiunii basarabene”. Curând după aceea, sovieticii începuseră să exercite presiuni directe asupra României.

La 29 martie 1940, V. Molotov, președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisar al poporului pentru afaceri externe, a prezentat în cadrul sesiunii Sovietului Suprem al URSS un raport vizând politica externă a statului sovietic, prin care a redeschis oficial „dosarul Basarabiei”. Referindu-se la relațiile cu România, el declara că între cele două țări nu exista un tratat de agresiune, motivând lipsa acestuia prin

existența unei chestiuni litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei, a cărei anexiune de către România nu a fost niciodată recunoscută de Uniunea Sovietică, deși aceasta nu a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară⁷.

Declarația lui V. Molotov a reprezentat începutul oficial al acțiunii sovietice de anexare a Basarabiei și poate fi interpretată totodată ca o invitație subtilă la negocieri, de tipul celor purtate anterior cu statele baltice.

În lunile aprilie-iunie 1940, relațiile româno-sovietice erau marcate de o tensiune crescândă. Uniunea Sovietică, prudentă pe moment, deoarece operațiunile Wehrmachtului pe frontul occidental erau în plină desfășurare, a evitat să treacă la acțiune directă. Moscova pregătea însă terenul pentru anexare, provocând sau inventând incidente de frontieră, pe care le atribuia ulterior părții române.

În seara de 9 aprilie 1940, convocându-l la Kremlin pe ministrul Gheorghe Davidescu, V. Molotov îi înmânase o notă de protest, în care îi atrăgea atenția asupra „incidentelor” de frontieră care s-ar fi „înmulțit în timpul din urmă, depășind

⁶ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 337.

⁷ I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, p. 7; V. Văratec, *Preliminarii ale raptului Basarabiei și nordului Bucovinei. 1938-1940*, Libra, București, 2000, pp. 229-230; V. Văratec, D. Preda, S. Obiziuc (coord.), *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003, p. 295.

orice limită” și că „guvernul sovietic nu va mai tolera repetarea unor astfel de cazuri”. Respingând acuzațiile, ministrul român a subliniat dorința României de a menține relații amicale cu URSS⁸. Era, evident, un război al nervilor, o formă de hărțuire politică: URSS tatona terenul pentru reanexarea Basarabiei – fie prin mijloace pașnice, fie prin forță militară. Intervenția lui V. Molotov trebuie pusă și în legătură cu evoluțiile militare din nordul Europei, unde Germania declanșase ofensiva împotriva Danemarcei și Norvegiei: în aceste condiții, URSS își lua măsurile de precauție pentru o eventuală „fluidizare” a situației în sud-estul Europei.

În paralel, Moscova mobiliza și partidele comuniste în sprijinul politicii sale externe. La 8 mai 1940, de exemplu, Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste adoptase *Directivele pentru Partidul Comunist Român*, în care se afirma:

Regimul reacționar al unei dictaturi fătășe din România, care până la înfrângerea aliaților în Norvegia a desfășurat o politică de orientare spre Anglia și Franța, sprijinite de SUA, dar o desfășura cu precauție, sub lozinca „neutralității” și a „apărării granițelor”, în prezent vede izolarea și neputința sa [...]. În fața Partidului Comunist, a clasei muncitoare și a popoarelor din România stă sarcina de a nu admite atragerea României în război. Să nu admită transformarea României în cap de pod al imperialiștilor englezi și francezi împotriva URSS⁹.

Se cerea de asemenea ca Partidul Comunist Român să sprijine rezolvarea pe cale pașnică a „chestiunii Basarabiei” și a disputelor teritoriale cu statele balcanice vecine.

Începând cu a doua jumătate a lunii mai 1940, Uniunea Sovietică declanșase o amplă campanie de propagandă, răspândind diverse zvonuri în regiunile de frontieră. Agitatorii și propagandiștii sovietici insistau asupra câtorva idei principale: România va fi obligată să retrocedeze atât Basarabia, cât și Bucovina, despre care se afirma că ar fi locuită, în mare parte, de ucraineni; România pregătește o agresiune armată împotriva Uniunii Sovietice, pe care Armata Roșie trebuie să o prevină cât mai curând; autoritățile române au adoptat măsuri provocatoare la granița de est, considerate amenințătoare pentru URSS.

Concomitent, Uniunea Sovietică a început și acțiuni pregătitoare în plan militar. Încă din luna aprilie, comandamentul sovietic dispusese redislocarea unor importante unități de pe frontul finlandez la bazele lor permanente și concentrarea masivă a trupelor în districtele militare Kiev și Odesa, de-a lungul Nistrului, pe frontierele de nord și est ale României, însoțită de lucrări pentru îmbunătățirea comunicațiilor¹⁰.

⁸ Detalii în I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, pp. 14-41.

⁹ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 338.

¹⁰ Detalii în I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, pp. 14-41.

La sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie 1940, în contextul ocupării de către Germania nazistă a mai multor state europene și al ofensivei împotriva Franței, conducerea sovietică a început pregătirile concrete pentru „rezolvarea” chestiunii Basarabiei.

La 3 iunie 1940, generalul Nikolai Vatutin, șeful de stat-major al Regiunii Militare Kiev, a înaintat mareșalului Semion Timoșenko, comisarul poporului pentru apărare, un proiect strict secret de operații militare împotriva României. Scopul strategic al planului era anihilarea forțelor române dintre Carpații Orientali și Nistru și atingerea, într-o primă fază, a aliniamentului fortificat Focșani - Nămoloasa - Galați. Concomitent, Armata Roșie trebuia să obțină supremația aeriană, să distrugă flota română și să realizeze un desant pe litoralul românesc al Mării Negre și în Delta Dunării. În faza finală, România urma să fie scoasă din luptă și ocupată, iar Turcia europeană și strâmtoarele Bosfor și Dardanele urmau să fie preluate de Uniunea Sovietică¹¹.

La 7 iunie 1940, comisarul poporului pentru apărare al URSS, S. Timoșenko, l-a numit, prin ordinul nr. 02469, pe generalul Gheorghii Jukov la comanda districtului militar cu destinație specială Kiev, cu preluarea funcției chiar de a doua zi. La 9 iunie, prin directivele OY/583 și OY/584 emise de comisarul apărării, consiliile militare ale districtelor Kiev și Odesa au fost puse în stare de luptă. Prin joncțiunea celor două districte, s-a creat Frontul de Sud, sub comanda lui Gh. Jukov. La 10 iunie, cele trei armate (armatele V, IX și XII) din componența Frontului de Sud au primit ordine de concentrare de-a lungul graniței cu România; acțiunea a fost camuflată sub pretextul unui exercițiu ce urma să înceapă la 11 iunie și să se încheie la 24 iunie 1940¹².

Pe 13 iunie 1940, Iosif Stalin a convocat la Kremlin o consfătuire la care au participat V. Molotov, mareșalul S. Timoșenko, mareșalul Boris Șapoșnikov (șeful statului-major general), alți înalți comandanți militari și lideri politici ai URSS. În cadrul reuniunii s-a discutat privitor la operațiunea ce trebuia desfășurată împotriva României, iar autoritățile sovietice au aprobat două variante de acțiune militară, în funcție de reacția guvernului român la pretențiile sovietice. Varianta principală prevedea acțiuni în cazul în care România nu ar fi acceptat evacuarea Basarabiei și Bucovinei și ar fi opus rezistență armată: o lovitură ofensivă concentrică a Armatei XII, de-a lungul Prutului în direcția Iași, în timp ce Armata IX

¹¹ *Avizul savanților...*, p. 3.

¹² I. Șișcanu, *Premise false, efecte dezastruoase: Pactul Molotov-Ribbentrop și Protocolul adițional secret*, în Mihai Tașcă, Wolfram Niess (coord.), *Dezmembrarea României. Anexarea de către URSS a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța – 1940*, Serebia, Chișinău, 2015, pp. XXXIII-XXXIV.

urma să declanșeze ofensiva la sud de Chișinău, spre Huși. Planul viza încercuirea trupelor române în regiunea Bălți - Iași. A doua variantă era prevăzută pentru cazul unei soluționări pașnice: dacă statul român accepta condițiile impuse de guvernul sovietic, iar trupele române se retrăgeau fără lupte la vest de Prut, misiunea sovietică ar fi fost deplasarea rapidă a eșaloanelor mobile (unități motorizate și de cavalerie) până la Prut, pentru a controla și asigura retragerea trupelor române, iar unitățile de infanterie urmau să acționeze în eșalonul doi, pentru sprijin. În ambele variante, s-a acordat o atenție deosebită desantului aerian, care, în cooperare cu unitățile mobile, trebuia să încheie încercuirea trupelor române, să le hărțuiască și să le dezorganizeze deplasarea, precum și să stimuleze activitățile în teritoriu ale simpatizanților ideilor comuniste.

Ca bază a acțiunilor a fost adoptată prima variantă. În consecință, comisarul apărării și șeful marelui stat-major au emis directiva nr. 101396/ss, care stabilea ca trupele sovietice dislocate la frontiera cu România să fie, la data de 24 iunie 1940, ora 22.00, „gata de ofensiva hotărâtoare cu scopul de a distruge armata română și de a ocupa Basarabia”. Pe direcțiile principale ale ofensivei, sovieticii dispuneau de o superioritate de forțe și mijloace mai mult decât triplă¹³.

În temeiul celor hotărâte la consfătuirea din 13 iunie, Direcția Politică a Armatei Roșii, condusă de Lev Mehlis, a emis, la 21 iunie, directiva nr. 5285/ss, privind activitatea politică și de propagandă în rândurile trupelor sovietice din districtele militare Kiev și Odesa, precum și acțiunile destinate subminării moralului trupelor române în timpul operațiunilor. Directiva făcea referire doar la Basarabia, nu și la Bucovina¹⁴. Planul de operații împotriva României a fost elaborat la 17 iunie 1940 de Consiliul Militar al Frontului de Sud și finalizat la 19 iunie, la Proskurovo, în cadrul unei ședințe la care au participat consiliile militare ale armatelor și comandantii corpurilor de armată. Hotărârile adoptate au fost comunicate comandamentelor subordonate. Precizarea misiunilor în teren s-a desfășurat la nivelul corpurilor de armată și al diviziilor în zilele de 22-23 iunie 1940, iar la celelalte eșaloane – cu o zi înainte de începerea operațiunii.

Conform datelor din Arhiva Centrală a Armatei Sovietice, până la 26 iunie 1940 pe Frontul de Sud au fost concentrate 32 de divizii de infanterie, 2 divizii de infanterie motorizată și 6 divizii de cavalerie, 11 brigăzi de tancuri, 3 brigăzi de trupe aeropurtate, 34 regimente și divizioane de artilerie. Numărul total al efectivelor și al mijloacelor de luptă, potrivit datelor (incomplete) din arhivă, era de

¹³ М. Мельтюхов, *Освободительный поход Сталина. Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917-1949 гг.)*. Эксмо, Москва, 2006, pp. 285-286; Vezi și V. Burlacu, *op. cit.*, p. 339; *Avizul savanților...*, p. 3.

¹⁴ М. Мельтюхов, *op. cit.*, pp. 334-335.

637.149 de oameni, 9.415 tunuri și aruncătoare de mine, 2.461 tancuri, 359 mașini blindate și 28.596 automobile¹⁵.

În paralel cu masarea forțelor sovietice la granița cu România, I. Stalin a decis să rezolve definitiv problema republicilor baltice, rămasă suspendată încă de la sfârșitul anului 1939, dorind încorporarea lor imediată sub steagul URSS. Profitând de prăbușirea Franței sub loviturile armatei germane, guvernul sovietic a procedat, la 16 iunie 1940, la anexarea Estoniei, Letoniei și Lituaniei. Anexarea nu a fost decât o etapă formală a unui proces pregătit din timp prin tratate politice și militare impuse acestor state. Deși în perioada interbelică cele trei state baltice fuseseră aliate tradiționale ale Germaniei, aceasta, devenită putere învingătoare pe frontul de vest, a tolerat fără obiecții anexarea lor de către Uniunea Sovietică.

În condițiile în care sistemul de securitate colectivă construit în perioada interbelică (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică) se prăbușise, iar principalul ei garant, Franța, capitulase, România își vedea periclitată însăși existența ca stat suveran și subiect de drept internațional. Înfrângerea Franței a desăvârșit izolarea totală a României, aflată între două mari puteri – Germania și URSS – și trei vecini ostili: Rusia Sovietică, Ungaria și Bulgaria, care formulară revendicări teritoriale la adresa României.

Pe plan diplomatic, conducerea sovietică a urmărit să-și impună pretențiile asupra Basarabiei, continuând să acționeze conform înțelegerilor secrete cu Germania din 23 august 1939 și contând pe sprijinul acesteia. Problema Basarabiei a fost reluată în relațiile germano-sovietice la 23 iunie 1940, a doua zi după semnarea actului de capitulare a Franței și imobilizarea trupelor britanice pe continent. În aceea zi, V. Molotov l-a convocat pe ambasadorul german Friedrich-Werner von Schulenburg pentru a-i comunica decizia guvernului sovietic privind relațiile cu România. V. Molotov a declarat că „soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nicio amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, ca și înainte, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța în caz că guvernul român va respinge acordul pașnic”, adăugând că în procesul de rezolvare a „problemei basarabene” „este inclusă și Bucovina, ca regiune populată de ucraineni” și menționând, ca justificare, că ar fi o compensație pentru faptul că „România s-a folosit de Basarabia timp de 21 de ani”.

Surpriza ambasadorului german a fost dublă. În primul rând, părea straniu că URSS își formula pretențiile anume în acel moment, ambasadorul considerând că Moscova urma să le anunțe doar în cazul în care o altă țară – Ungaria sau Bulgaria – ar fi ridicat prima revendicări teritoriale și le-ar fi rezolvat. A doua surpriză a fost menționarea Bucovinei, aspect nereglementat anterior, pe care F.-W. von Sc-

¹⁵ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 339.

hulenburg l-a raportat la Berlin drept prima divergență în aplicarea Pactului Ribbentrop-Molotov. Diplomatul german își exprimase îngrijorarea față de posibila aplicare imediată a planului sovietic, avertizând că o intervenție militară ar provoca „haos în România”, țară de care Germania depindea pentru livrările de petrol și alte produse strategice. El i-a cerut lui V. Molotov să amâne implementarea deciziei până în momentul în care va primi instrucțiuni din capitala Reich-ului¹⁶. Pentru economia de război germană, exporturile românești de petrol și cereale erau vitale, iar un conflict armat între URSS și România risca să le întrerupă sau să afecteze grav zona petroliferă.

În aceeași zi, F.-W. von Schulenburg a raportat Ministerului de Externe al Reich-ului conținutul discuției cu oficialul sovietic. În document, el menționa explicit că „revendicările sovietice se extind și asupra Bucovinei”, precizând totodată că „guvernul sovietic încearcă deocamdată să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar este dispus să facă uz de forță în cazul în care guvernul român va respinge înțelegerea pașnică”.

La 24 iunie 1940, Secretariatul de Stat al Reichului a expediat de urgență o notă către ministerul de externe german, rezumând conținutul celor două telegrame primite de la Moscova. În document se arăta că autoritățile sovietice preferau o soluție pașnică a litigiului cu România și că, până atunci, nu ridicaseră niciodată problema Bucovinei. Secretariatul de Stat sublinia necesitatea ca poziția Germaniei să fie transmisă în mod clar guvernului sovietic, precizând următoarele condiții: 1) trecerea mai departe a Prutului sau Dunării de pe teritoriul Basarabiei era inadmisibilă; 2) trebuia asigurată protejarea drepturilor și intereselor Reichului; 3) trebuia garantată securitatea populației germane (*Volksdeutsche*); 4) în eventualitatea unui conflict armat, trebuia protejată zona petroliferă, excluzând atacurile aeriene asupra ei.

Adolf Hitler s-a arătat iritat de pretențiile sovietice asupra Bucovinei. El interpretează articolul 3 al protocolului adițional secret ca referindu-se strict la Basarabia și considera revendicarea Bucovinei drept prima depășire de către I. Stalin a limitelor teritoriale stabilite pentru sfera de influență sovietică prin acordurile din august-septembrie 1939¹⁷.

Într-o telegramă transmisă la 25 iunie 1940, ministrul de externe J. von Ribbentrop îi comunica ambasadorului german la Moscova punctul de vedere al Berlinului în privința revendicărilor sovietice asupra României:

¹⁶ A. Blanovschi (coord.), *Diplomația cotropitorilor. Repercusiunile ei asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord. Culegere de documente*, Universitas, Chișinău, 1992, p. 126; *Avizul savanților...*, p. 4, V. Burlacu, *op. cit.*, p. 341; I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, pp. 11-12.

¹⁷ Pe larg, F. Constantiniu, *1941: Hitler, Stalin și România: România și geneza operațiunii „Barbarossa”*, Univers Enciclopedic, București, 2002, pp. 94 și urm.

Germania rămâne fidelă acordurilor de la Moscova. De aceea ea nu manifestă niciun interes față de chestiunea Basarabiei [...]. Pretențiile guvernului sovietic în ceea ce privește Bucovina constituie ceva nou. Bucovina a fost o provincie a Coroanei austriece¹⁸.

Poziția Berlinului în privința Bucovinei l-a determinat pe I. Stalin – preocupat să nu deterioreze relațiile sovieto-germane, dar nici să dea impresia de slăbiciune printr-o eventuală acceptare totală – să-și limiteze revendicările teritoriale¹⁹.

Ca răspuns la îngrijorările exprimate de partea germană, la 26 iunie 1940, V. Molotov a declarat că Moscova a decis să-și limiteze revendicările asupra părții de nord a Bucovinei și a orașului Cernăuți, justificând această cerere prin faptul că Bucovina era „ultima parte ce-i lipsește Ucrainei unite și, din această cauză, guvernul sovietic acordă importanță soluționării acestei chestiuni concomitent cu cea a Basarabiei”. Oficialul adăuga că guvernul sovietic dorește ca Berlinul să intervină pe lângă România, astfel încât aceasta să accepte cedările impuse, avertizând că, în caz contrar, „războiul este de neocolit”. Când F.-W. von Schulenburg a remarcat că șansele la o rezolvare pașnică ar crește „dacă guvernul sovietic ar restitui României tezaurul BNR, transmis la Moscova pentru păstrare în timpul Primului Război Mondial, V. Molotov a declarat că nici vorbă nu poate fi despre aceasta, deoarece România a exploatat destul de mult timp Basarabia”. Noua linie de frontieră cu România propusă de partea sovietică și prezentată ambasadorului german era menită să asigure o legătură feroviară directă din Basarabia, prin Cernăuți, spre Lemberg (Lvov). V. Molotov a explicat și acțiunile la care avea să recurgă: în următoarele zile, guvernul sovietic urma să transmită ministrului plenipotențiar român la Moscova nota oficială cu revendicările teritoriale. Comisarul de externe sovietic i-a sugerat ambasadorului german că guvernul Reichului ar trebui să sfătuiască Bucureștiul „să se supună cerințelor sovietice, pentru că, în caz contrar, războiul este inevitabil”²⁰.

În paralel cu demersurile pe lângă guvernul german, V. Molotov încerca să obțină și sprijinul Italiei pentru planurile sovietice privind România. Poziția URSS a fost expusă ambasadorului Augusto Rosso, căruia comisarul de externe sovietic îi prezentase perspectiva sa asupra problemelor teritoriale din regiune: „Cu Ungaria guvernul sovietic întreține relații bune. Guvernul sovietic *consideră drept întemeiate unele cerințe maghiare*. Uniunea Sovietică și Bulgaria sunt buni vecini, relațiile sovieto-bulgare sunt trainice, dar pot să devină și mai trainice. *Revendică-*

¹⁸ F. Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, Danubius, București, 2002, pp. 104-105; I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, pp. 13-14; V. Burlacu, *op. cit.*, pp. 341-342; *Avizul savanților...*, p. 4.

¹⁹ I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, p. 15; F. Constantiniu, *1941. Hitler, Stalin și România...*, p. 108.

²⁰ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 342; A se vedea și I. Seftiuc, *Pactul Ribbentrop-Molotov. Antecedente și consecințe*, Institutul European, Iași, 1998.

rile bulgare asupra Dobrogei și în ceea ce privește ieșirea la Marea Egee, guvernul sovietic le consideră întemeiate, le recunoaște și nu are obiecții împotriva realizării lor”. V. Molotov mai declara: „Poziția Uniunii Sovietice față de România este cunoscută. Uniunea Sovietică ar prefera să-și realizeze cerințele sale în ce privește Basarabia (Bucovina n-a fost menționată) fără război, însă dacă aceasta va fi imposibil din cauza intransigenței României, ea (Uniunea Sovietică) intenționează să recurgă la forță. În ceea ce privește viitorul celorlalte regiuni ale României, guvernul sovietic va intra în contact cu Germania”²¹. Uniunea Sovietică afirma că ar recunoaște hegemonia Italiei în bazinul Mării Mediterane, cu condiția ca Italia să recunoască, la rândul ei, hegemonia sovietică în Marea Neagră. Ambasadorul Italiei la Moscova a calificat declarația lui V. Molotov drept „foarte rezonabilă” și a recomandat guvernului său „să acționeze cât mai repede”.

Asigurându-se de sprijinul Germaniei și de concursul Italiei, Uniunea Sovietică a primit practic „undă verde” de la Berlin și Roma și a trecut la punerea în aplicare a planului de anexare a teritoriilor românești vizate. În seara de 26 iunie 1940, la ora 22.00, ministrul României la Moscova, Gheorghe Davidescu, a fost convocat de către V. Molotov, care îi înmânase o notă ultimativă privind cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Pentru a-și justifica pretențiile, comisarul de externe a invocat versiunea sovietică a istoriei Basarabiei, documentul fiind plin de falsuri și afirmații în flagrantă contradicție cu dreptul istoric și cu principiile de drept internațional unanim acceptate. În notă se afirma:

În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucraineni, cu Republica Sovietică Ucraineană. [...] Acum, când slăbiciunea militară a URSS a trecut în domeniul trecutului, iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moștenite din trecut pentru a pune în fine bazele unei păci solide între țări, URSS consideră necesar și oportun ca în interesele restabilirii adevărului să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei Uniunii Sovietice. Guvernul sovietic consideră că problema retrocedării Basarabiei este legată în mod organic cu problema transmiterii către URSS a acelei părți a Bucovinei a cărei populație este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea destinului istoric, cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională. Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de nord a Bucovinei către URSS ar putea reprezenta, de fapt, numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită URSS și populației Basarabiei prin dominația de 22 de ani a României în Basarabia²².

²¹ I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, p. 14; V. Burlacu, *op. cit.*, pp. 342-343; A se vedea și I. Scurtu, C. Hlihor, *Complot împotriva României. 1939-1947*, București, 1994.

²² Textul complet al notei în I. Scurtu, T. Stănescu-Stanciu, G.-M. Scurtu, *Istoria Românilor între anii 1918-1940*, Universitatea din București, 2002, p. 223.

Guvernul sovietic cerea României „să înapoieze Uniunii Sovietice Basarabia” și, ca despăgubire, „să transmită partea de nord a Bucovinei, cu frontierele potrivit cu harta alăturată”. Răspunsul era așteptat în cursul zilei de 27 iunie. Guvernul sovietic își exprima speranța că România va accepta aceste propuneri, permițând astfel soluționarea „pașnică” a „conflictului prelungit dintre URSS și România”. V. Molotov a precizat verbal că, în cazul în care răspunsul afirmativ nu va sosi la timp, „atacul va fi lansat în seara următoare”²³.

La primirea notei ultimative, Gh. Davidescu a contestat ferm afirmațiile din documentul sovietic, subliniind lipsa lor de temei și afirmând că politica României față de URSS a fost una de bună vecinătate. Diplomatul român a încercat, fără succes, să explice drepturile istorice, etnice și politice ale României asupra Basarabiei, precum și faptul că Bucovina nu se aflase niciodată sub stăpânire rusească²⁴.

Sfidând realitățile istorice și etnice din Basarabia și nordul Bucovinei, precum și o serie de angajamente internaționale asumate de guvernul sovietic, ultimatumul din 26 iunie 1940 a reprezentat o expresie a mentalității și conduitei imperiale a URSS în relațiile internaționale, fiind un exemplu clar de dictat și de amenințare cu recurgerea la forța armată. Documentul nu conținea nicio referire la „poporul moldovenesc” și la dreptul acestuia la „autodeterminare”, invocat ulterior de diplomația și istoriografia sovietică pentru a justifica ideologic acțiunea militară, pentru a acredita ideea că intrarea trupelor sovietice în provinciile estice ale României ar fi fost determinată de necesitatea „eliberării și reunirii poporului moldovenesc într-un stat sovietic unic”. Transmisă lui Gh. Davidescu la ora 22.00, nota ultimativă a ajuns la București cu o întârziere de câteva ore. Întreruperea legăturilor telefonice de către autoritățile sovietice urmărea, în mod evident, spori- rirea tensiunii în rândul conducerii de vârf a României și scurtarea termenului de răspuns la numai 16 ore.

Ziua de 27 iunie 1940 a fost, pentru conducerea de la București, una de tensiune extremă, căci devenise evident că România era complet izolată, militar și politic. Regele Carol al II-lea, surprins de situația gravă, a încercat să obțină sprijin din partea Germaniei și a Italiei, informând totodată, pe cale oficială, guvernele Turciei, Greciei și Iugoslaviei cu privire la nota ultimativă sovietică, pentru a afla „care este sentimentul acestora”. Răspunsurile au venit prompt, dar nu ofereau nicio speranță. Atât Germania, cât și Italia sugeraseră ca România să accepte cererile sovietice fără nicio rezervă. La fel de descurajante au fost și reacțiile Iugoslaviei, Turciei și Greciei, membre ale Înțelegerii Balcanice semnate la Atena, la 9 februarie 1934, care prevedea sprijin reciproc în caz de agresiune asupra uneia dintre părți.

²³ V. Burlacu, *op. cit.*, pp. 343-345.

²⁴ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 343; A se vedea și I. Scurtu, T. Stănescu-Stanciu, G.-M. Scurtu, *op. cit.*

Deși tratatul era încă în vigoare, cele trei state au recomandat Bucureștiului să evite o confruntare sau rezistența militară, pentru a nu tulbura pacea regională²⁵.

Concomitent cu ultimatumul sovietic și cu semnalele tot mai clare ale izolării diplomatice a României, țara s-a trezit amenințată și din alte direcții. În ziua de 27 iunie 1940, presiunea a crescut după ce la București au sosit informații potrivit cărora Ungaria a dispus concentrarea unor importante forțe militare la granița cu România. La rândul ei, Bulgaria a inițiat o serie de acțiuni pentru promovarea propriilor interese în bazinul Dunării, profitând de „criza basarabeană” și sperând să obțină revizuirea frontierelor în Dobrogea. Atât Budapesta, cât și Sofia insistau că sunt dispuse să recurgă inclusiv la forță pentru a-și satisface pretențiile teritoriale în raport cu România.

În aceste condiții, regele Carol al II-lea a decis convocarea Consiliului de Coroană, care s-a reunit la 27 iunie, ora 12.30. Ședința a fost deschisă de prim-ministrul Gheorghe Tătărescu, care a prezentat conținutul notei ultimative sovietice și demersurile diplomatice întreprinse până atunci, pronunțându-se pentru inițierea unor discuții cu guvernul sovietic. Dintre participanți, cel mai categoric s-a dovedit Ștefan Ciobanu, originar din Basarabia și fost deputat în Sfatul Țării, care a declarat: „părăsirea Basarabiei de armatele române ar fi cea mai mare crimă națională, căci ea ar însemna să aruncăm populația din Basarabia în brațele unui neam străin și ale unui regim pe care nimeni în Basarabia nu-l dorește. Răspunsul ce trebuie dat Sovietelor e rezistență până la sfârșit”²⁶.

La întrebarea regelui cu privire la posibilitatea de a opune rezistență, generalul Florea Țenescu, șeful marelui stat-major, și generalul Ioan Ilcuș, ministrul apărării naționale, menționau că armata română ar fi obligată să lupte pe trei fronturi, considerând acest lucru imposibil.

După lungi dezbateri, s-a trecut la vot. Din 26 de membri, 11 s-au pronunțat împotriva acceptării ultimatumului, pledând pentru rezistență armată; 10 au votat pentru acceptarea ultimatumului; 5 au susținut inițierea de negocieri. Prim-ministrul Gh. Tătărescu nu s-a pronunțat explicit pentru niciuna dintre variante, dar a pledat pentru discuții diplomatice. Concluzia majorității a fost că, în absența oricărui sprijin extern, România nu putea opune rezistență armată, respectiv nu putea respinge ultimatumul sovietic²⁷.

²⁵ V.F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia 1918-1940*, Junimea, Iași, 1991, p. 221; V. Burlacu, *op. cit.*, p. 345-346; I. Șișcanu, *Raptul Basarabiei. 1940*, Ago-Dacia, Chișinău, 1993, p. 40.

²⁶ Declarația prof. Șt. Ciobanu în ședința Consiliului de Coroană din 27 iunie 1940, în *Revista Fundațiilor Regale*, nr. 8-9, 1941, pp. 704-705.

²⁷ M. Adauge, Al. Furtună (coord.), *Basarabia și basarabenii*, Chișinău, 1991, p. 311; V. Burlacu, *op. cit.*, pp. 346-347; I. Scurtu (coord.), *Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994*, Tempus, București, 1994, pp. 186-187.

Ca răspuns la acesta, în comunicatul oficial dat publicității se menționa:

în dorința de a păstra raporturi pașnice cu URSS, Consiliul a aprobat hotărârea guvernului român de a cere ca guvernul sovietic să fixeze data și locul unde putea să aibă loc întâlnirea delegațiilor ambelor guverne, pentru a lua în discuție nota sovietică. Se așteaptă răspunsul guvernului URSS la propunerea guvernului român²⁸.

V. Molotov a respins categoric această tentativă a guvernului român de a câștiga timp. Termenul ultim fixat pentru acceptarea ultimatumului, care includea acum și cererea de evacuare a trupelor române și de transfer al teritoriilor către Uniunea Sovietică în cel mult patru zile de la data respectivă, era fixat pentru 28 iunie, ora 14.00. În aceste condiții, regele Carol al II-lea a convocat al doilea consiliu de coroană, care s-a întrunit în seara de 27 iunie, la ora 21.00, pentru a decide poziția finală a României față de ultimatumul sovietic.

În cadrul acestei a doua ședințe, prim-ministrul Gh. Tătărescu i-a informat pe participanți cu privire la demersurile diplomatice efectuate și a conchis că România nu se mai putea baza pe niciun sprijin extern, iar amenințările la granițele de vest și de sud deveniseră iminente. Generalul F. Țenescu a declarat că armata română nu poate susține un război de durată, opinie împărtășită și de alți membri ai Consiliului. Și de această dată, Ștefan Ciobanu s-a remarcat prin poziția sa fermă împotriva cedării: „cedarea Basarabiei ar deștepta și poftele ungarilor și ale bulgarilor. Decât să se rășluiască țara, bucată cu bucată, mai bine să murim cu toții pentru un ideal al părinților noștri”. În urma votului, Consiliul de Coroană a decis acceptarea ultimatumului sovietic. Din cei 26 de membri, doar șase au votat pentru rezistență armată și respingerea lui²⁹.

În noaptea de 27 spre 28 iunie 1940, guvernul sovietic a transmis cea de-a doua notă ultimativă adresată României, în care formula următoarele cerințe:

1. În decurs de patru zile, începând cu ora 14.00 după ora Moscovei, la 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești;
2. Trupele sovietice în același timp să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei;
3. În decursul zilei de 28 iunie trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă;
4. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului.

²⁸ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 347; Gh. Buzatu, *Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în 1940*, în E.I. Emandi, Gh. Buzatu, V.S. Cucu, *Geopolitica*, vol. I, Glasul Bucovinei, Iași, 1994, pp. 486-488.

²⁹ I. Scurtu (coord.), *Istoria Basarabiei*, p. 290; V. Burlacu, *op. cit.*, p. 348; M. Adauge, Al. Furtună (coord.), *op. cit.*, p. 312; L. Bulat (coord.), *Basarabia. 1940*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1991, pp. 50-51.

5. Să se numească o comisie alcătuită din reprezentanți ai Guvernului român și ai Guvernului sovietic, câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de nord a Bucovinei³⁰.

La 27 iunie, când se întruniseră cele două consilii de coroană, România avea doar două opțiuni: acceptarea cererilor sovietice sau rezistența armată. Sperând să păstreze integritatea restului teritoriului național, majoritatea membrilor consiliului au votat pentru cedarea celor două provincii. La 28 iunie 1940, guvernul român a transmis răspunsul oficial către Moscova:

Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic³¹.

Însă autoritățile române au cerut ca termenul prevăzut la punctele 1 și 2 ale ultimatumului sovietic să fie prelungit, argumentând că „evacuarea teritoriului ar fi foarte greu de adus la îndeplinire în 4 zile din pricina ploilor și a inundațiilor care au stricat căile de comunicație”³². Respectiv, răspunsul oficial al guvernului român confirmă că România nu a cedat formal Basarabia și Bucovina, două provincii care făceau parte integrantă din trupul său istoric, ci le-a evacuat sub amenințarea forței armate. Izolată politic și militar pe plan internațional și lipsită de resursele necesare pentru a se apăra, România a cedat în fața presiunii sovietice. La recomandarea expresă a guvernului german de a accepta „condițiile rusești fără nicio rezervă”, autoritățile române au decis să se conformeze ultimatumului și să accepte evacuarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, conform cerințelor impuse de Moscova, fără a opune rezistență armată. Surprins de rapiditatea evenimentelor, consiliul de miniștri s-a întrunit în dimineața zilei de 28 iunie 1940, stabilind în grabă măsurile administrative necesare pentru evacuarea celor două provincii. Totodată, armatei române i s-a ordonat să se retragă în ordine și să nu răspundă cu foc de arme, chiar și în cazul unor provocări.

La 28 iunie 1940, ora 13.00, trupele sovietice au început ocuparea teritoriilor evacuate. Operațiunea s-a încheiat la 3 iulie, odată cu închiderea hotarului pe Prut. În afară de Basarabia și nordul Bucovinei, Uniunea Sovietică a ocupat și Ținutul Herței, teritoriu românesc care nu fusese menționat nici în protocolul secret al

³⁰ I. Șișcanu, V. Văratec (coord.), *op. cit.*, p. 19; Textele notelor din zilele de 27-28 iunie 1940 a se vedea și în I. Scurtu (coord.), *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, pp. 529-530; I. Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940. Drama Românilor dintre Prut și Nistru*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1992, pp. 146-148.

³¹ V.F. Dobrinescu, *op. cit.*, p. 221.

³² V. Burlacu, *op. cit.*, p. 349; A se vedea și F. Rotaru (coord.), *Suferințele Basarabiei și răpirile rusești. Antologie*, Semne, București, 1996.

Pactului Ribbentrop-Molotov, nici în ultimatumul sovietic, fiind încorporat abuziv și fără nicio justificare, nici măcar formală. La momentul ocupării, acest ținut era constituit din târgul Herța și 9 comune rurale, incluzând 26 de sate cu o suprafață totală de 400 km². Populația era formată aproape în totalitate din români.

Armata și administrația română s-au retras din cele două provincii sub presiunea continuă a trupelor sovietice. În numeroase locuri, unități sovietice au trecut frontiera fără a aștepta răspunsul autorităților române, încălcând înțelegerile stabilite și grăbind unilateral înaintarea. Trupele sovietice, în special unitățile cu mobilitate sporită – cele motorizate, de cavalerie, desant aerian și diversiune – au acționat rapid, interceptând coloanele române și atingând Prutul și Dunărea în ziua de 30 iunie 1940, cu mult înainte de termenul convenit. După depășirea detașamentelor române, acestea erau de obicei oprite sub pretextul „rechizițiilor” în teritoriile cedate. Trupa era separată de ofițeri, iar armamentul era depus la marginea drumului, sub supravegherea soldaților sovietici. Refugiații civili erau adesea opriți și jefuiți de unități sovietice sau de grupuri locale.

Până la sfârșitul lunii octombrie 1940, numărul celor plecați din Basarabia a depășit 100.000 de persoane, iar exodul a continuat și în lunile următoare. Doar o mică parte a populației din Basarabia și nordul Bucovinei a întâmpinat anexarea sovietică cu sentimente favorabile.

Ca urmare a pierderilor teritoriale, România a fost lipsită de 44.500 km² și 3.200.000 locuitori în Basarabia și 6.000 km² și 500.000 locuitori în nordul Bucovinei, la care se adăuga ținutul Herța. În total România a pierdut 50.762 km² și 3.915.000 locuitori (dintre care 53,49% români, 10,34% ruși, 15,5% ucraineni și ruțeni, 7,27% evrei, 4,91% bulgari, 3,31% germani și 5,12% de alte naționalități³³).

După 3 iulie 1940, ora 12.00, autoritățile sovietice de ocupație au închis punctele de trecere a frontierei. O oră mai târziu, la 13.00, întreaga populație a României a păstrat un minut de reculegere; circulația a fost complet suspendată în toată țara, într-un gest de tăcută solidaritate națională.

În Declarația de la Chișinău adoptată la Conferința internațională *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele sale pentru Basarabia* (26-28 iunie 1991) s-a subliniat:

Anexarea de către Uniunea Sovietică a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța – teritorii care nu-i aparțineau și asupra cărora nu avea niciun drept, a constituit primul act al tragediei naționale – sfârtecarea României în anul 1940, punând la grea încercare întregul popor român și aducându-i imense suferințe și incalculabile daune. Trecerea totală a acestor teritorii în componența URSS a avut consecințe dramatice pentru întregul popor român, îndeosebi pentru populația din teritoriile respective³⁴.

³³ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 350; A se vedea și F. Rotaru (coord), *op. cit.*

³⁴ I. Buga, Al. Moșanu (coord.), *Anexarea Basarabiei în anul 1940 de către Uniunea Sovietică – o consecință directă a Pactului Ribbentrop-Molotov*, Chișinău, 2002, p. 101.

Un alt document – avizul savanților de la Academia de Științe a Moldovei – completează evaluarea, afirmând că toate aceste evenimente „s-au derulat sub lozinca «eliberării» oamenilor muncii de sub povara asupririi «burghezo-moșierești române». Pe teza strâmbă a «eliberării sovietice» din 28 iunie 1940 s-a edificat ulterior un întreg eșafodaj istoriografic sovietic – la fel de fals și mincinos”. Respectiv, comunitatea științifică a confirmat că „data de 28 iunie 1940 consemnează o pagină neagră în istoria noastră. Această zi este începutul ocupației sovietice, începutul unor drame și tragedii fără precedent în trecutul nostru istoric”³⁵.

Imediat după instalarea lor pe teritoriul Basarabiei, autoritățile sovietice au desființat structurile administrative, judiciare, militare și polițienești existente. A fost interzisă activitatea partidelor politice, cu excepția celui comunist, iar sindicatele au fost desființate, fiind declarate „fasciste” sau „reacționare”. În teritoriile ocupate au fost introduse legile sovietice, iar funcțiile administrației române au fost preluate de comisariatele militare și de organele politice ale Armatei Roșii, care au organizat noile structuri locale: soviete sătești, comitete executive raionale și organe ale partidului comunist. Au fost instituite tribunale sovietice, iar organele represive (comisariatul de interne și cel al securității) au pregătit deportarea în masă a „elementelor antisovietice”. Astfel, Basarabia a cunoscut încă din 1940-1941 experiența sovietizării și comunizării, al cărei nucleu a fost teroarea în masă exercitată asupra claselor sociale considerate indezirabile³⁶.

Acceptarea notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940 s-a dovedit nefastă prin consecințele ei multiple și greu de anticipat. Pierderile din vara anului 1940 au afectat profund poziția geopolitică și strategică a României, dar mai ales moralul național. La numai două decenii după împlinirea idealului Marii Uniri, românii erau siliți să reia lupta pentru unitatea națională. În plus, decizia de a ceda Basarabia și Bucovina au determinat Budapesta și Sofia să formuleze, la rândul lor, pretenții teritoriale față de România.

Semnificația acelor evenimente a rămas vie în conștiința istorică a românilor, ele fiind privite nu doar ca o pierdere teritorială, ci ca începutul unei ocupații străine care a marcat profund destinul țării. În semn de recunoaștere oficială a acestui fapt, ziua de 28 iunie 1940 a fost declarată, prin decretul semnat în 2010 de președintele interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, „Ziua ocupației sovietice”.

³⁵ *Avizul savanților...*, p. 5.

³⁶ A se vedea: В. Пасат, *Трудные страницы истории Молдовы, 1940-1950*. Terra, Moscova, 1994, pp. 65-137.

Intrarea trupelor sovietice în Chișinău. 28 iunie 1940

Sursa: rumaniamilitary.ro

Invazia Armatei Roșii în Basarabia românească. 28 iunie 1940

Sursa: Agenția Națională a Arhivelor

Ocuparea Basarabiei de către trupele sovietice

Sursa: Agenția Națională a Arhivelor

București, 28 iunie 1940. Zi de doliu național

Sursa: harghitareporter.ro